

CURS DE**‘MISIOLOGIE ȘI ECUMENISM’**

Facultatea de Teologie ortodoxă „Sfântul Apostol Andrei”
Departamentul de teologie biblică și sistematică
Universitatea „Ovidius” Constanța

Pr. Lect. Univ. Dr. **Ciocan Tudor Cosmin,**

Topic:

„Prozelitismul sectar și Dialogul interreligios astăzi”

I. Prozelitismul

Propovăduirea Evangheliei, în mod deosebit, implică respectul față de libertatea celuilalt căruia i se vestește mântuirea în și prin Iisus Hristos, ca Fiul al lui Dumnezeu Întrupat.

1. Noțiune și contramărturie

Prozelitismul nu este ușor de definit. “Pentru noi toți este un termen peiorativ. Dar mulți din cei care vor fi acuzați de prozelitism sunt convingși înăuntrul lor că nu au ca dorință, ca singur scop - perfect legitim, laudabil și creștin - acest lucru”.

Termenul derivă din cuvântul prozelit, cuvânt care a desemnat pe păgânii convertiți la iudaism apoi circumciși. Era cel ajutat de o comunitate pentru a-și găsi propriul scop religios, liniștea sufletească, ca apoi să treacă în rândul adepților. În limbajul biblic se numeau prozeleți, păgânii convertiți la iudaism,

acum numim prin prozelitism atitudinile sau procedeele contrare duhului evanghelic, prin care se încearcă atragerea lumii la comunitatea sa, prin abuz, prin ignoranța comunității sau a sărăciei lor (spirituale și materiale).

În Sfânta Scriptură avem un exemplu de astfel de prozelit: Neeman Sirianul (IV Reg. 5, 14-17). Această misiune iudaică se regăsește în Noul Testament (Mat. 23, 15; Fapt. 2, 11) și a fost facilitată prin intermediul elenismului și a diasporei iudaice, și s-a menținut până în secolul VIII, când o parte din triburile hazare se convertesc la iudaism și apoi la creștinism.

Această acceptare negativă s-a înăsprit în vremea noastră, capătă un sens aproape absolut peiorativ, desemnând o pervertire a misiunii sau a mărturiei, ceea ce contrazice spiritul precizărilor ecumenice date în acest sens. “Fidelă tradiției apostolice, Biserica Ortodoxă a păstrat și a transmis în succesiune neîntreruptă credința cea adevărată, credința care o dată pentru totdeauna le-a fost dată sfinților (Iuda 3) și structurile sacramentale și comunitare ale Bisericii, ca mijloace de împărtășire a harului sau vieții celei noi, care a fost descoperită și împărtășită lumii de Hristos și Duhul Sfânt. Propovăduirea dreptei credințe, săvârșirea Tainelor de către preoția sacramentală în succesiunea apostolică neîntreruptă a harului și a credinței, împlinirea poruncilor, rugăciunea, viața morală, ascetică și mistică, pe scurt Evanghelia, dogmele, Tainele, cultul și poruncile sunt moduri de unirea cu Hristos și de participare la viața Sfintei Treimi”.

Prozelitismul se bazează pe manipularea conștiințelor în materie de credință. Procedând în acest mod, între prozelitism și propagandă nu mai există nici o barieră, și afectează fundamental acțiunea constructivă a adevăratei misiuni creștine. “Prozelitismul este acțiunea prin care un credincios este smuls din tradiția Bisericii proprii, adesea prin calomnierea Bisericii și falsa prezentare a credinței celei noi, prin oferirea de avantaje materiale, prin exercitarea de

presiuni, prin felurite momeli și promisiuni iluzorii. Uzând de asemenea metode, prozelitismul este totdeauna o pătrundere forțată în viața spirituală a altei persoane, ditrugându-i structura spirituală existentă”.

Se poate suspecta o astfel de acțiune de exercitarea unei presiuni de ordin politic, economic sau cultural asupra populației aflate în situație de slăbiciune sau inferioritate. În aceste circumstanțe exterioare, activitățile prozelitismului pot să se ajute de rațiunile inerente a Bisericilor și a unei eclesiologii exclusiviste.

Rezultatele subterane a concurențelor scot în relief mobilele confesionale, sau chiar sectare. “Un caz particular s-a înscris, într-o mult mai lungă tradiție, acela a uniaticismului, care s-a cristalizat în Orientul Apropiat, în India de Sud și în Europa de Est, prin rivalitățile între Bisericile de rituri orientale sau de rituri latine”.

La mijlocul secolului XX, și în mod deosebit după cele două războaie mondiale, raportul între misiune și prozelitism a făcut obiectul unei largi dezbateri în sânul Bisericilor, și discuția nu s-a încheiat până azi. Consiliul Ecumenic al Bisericilor (CEB) a așezat, cât de cât, în tăcere curentul misionar venit din direcția poporului evreu, până la excluderea formală a lui printr-un text formulat în 1988 (Robeck, 1996, p. 8, nr. 48).

Prozelitismul este înainte de toate o lipsă de ascultare a celui care vrea să vestească, și deci o lipsă de respect vis-à-vis de libertatea în Dumnezeu, altfel spus a fi ignorant (conștient sau inconștient, voluntar sau involuntar) față de ființa umană creată după chipul și asemănarea lui Dumnezeu. La final, prozelitismul este o lipsă de iubire pentru celălalt, așa că mult mai târziu se poate aluneca spre tensiuni între conviețuitorii unei comunități care învață că omul poate deveni obiect posedat din punct de vedere spiritual. Exemplul cel mai concludent este islamizarea Nordului Africii. “Misionarii au semănat prin

inimile africanilor pasaje din Coran și rugăciuni în limba arabă, fără să dea explicații, în timp ce africanii nu cunoșteau nici un cuvânt arab”.

Fiecare dintre noi poate cita, cel puțin un caz referitor la acțiunea prozelitistă privită ca non-respect față de libertatea de conștiință a aproapelui. Acest lucru Dumnezeu nu-l face niciodată. El este Cel care invită (Mat. 16, 24), Cel care oferă (In. 6, 51), dar niciodată nu forțează conștiința. Analiza aceasta trebuie trecută prin pai și prin bârnă, nimeni dintre noi nu este scutit de tentația de a vedea prozelitismul în ochiul celuilalt. “Misiunea creștină nu este o propagandă în slujba unor interese colective sau individuale sau a unor ideologii în numele lui Iisus. Misiunea creștină are ca scop liturghizarea și filocalizarea existenței, transpunerea ei într-un ritm liturgic – sacramental, baptismal – euharistic, pascal, spre înnoirea omului și a lumii în așteptarea activă a înnoirii eshatologice finale în împărăția lui Dumnezeu ca împărăție a Sfintei Treimi, a cărei arvună o avem în Biserică – Trupul lui Hristos”.

Studii recente fac dovada existenței tensiunilor prozelitiste din întreaga Europă pe fondul intersectării a trei mari religii, culturi, spiritualități: creștinii, musulmanii și evreii.

2. Perspectiva ecumenică în ceea ce privește apartenența la Biserică

Este evident imposibil de a face să accepte un non-catolic – care poate fi creștin, iudeu, musulman, care aparține unei religii non-monoteiste sau care poate fi ateu – această idee că Biserica este nevăzută.

În măsura în care este atașat de religia sa, sau simplu de ideea că se pune în raport cu Dumnezeu și cu lumea, el poate considera că este ofensatoare această poziție. “Catolicul pe de altă parte nu poate renunța, abandona, credința proprie în Biserica lui Iisus Hristos ca mijloc universal și necesar al harului mântuitor, nici că Biserica lui Iisus Hristos este cea care recunoaște pe

papă ca șeful ei, și toată doctrina despre papă, cu episcopul, unicul lui garant al tainelor pe care Biserica le împarte”. Înseamnă că, pe planul dialogului ecumenic, inter-creștin și interreligios, în afara Bisericii Catolice nu există mântuire.

Ecumenismul definește mișcarea susținută prin Duhul Sfânt care redă creștinilor ascultarea dorinței lui Hristos, manifestată în rugăciunea Sa pentru Unitate (In. 17, 20-23). În ciuda separațiilor și opozițiilor între creștini, el are mereu în vedere aspirațiile către reîntoarcerea la unitate.

O mișcare mai vizibilă s-a manifestat la sfârșitul secolului XIX și începutul secolului XX, în Bisericile reformate, în Comuniunea anglicană și în Bisericile Ortodoxe. “Noi găsim speranța noastră, rațiunea optimismului nostru. Hristos este cu noi... harul Său nu ne lipsește. Restul depinde de noi. Unitatea creștinilor există fără nici o îndoială. Creștinii vor ajunge la atingerea piscului ecumenic ? Nu pot să spun, căci suntem liberi de a da răspuns, sau nu, la harul lui Dumnezeu și la provocările sale. El ne dă curaj, de a mîna în apă adîncă și de a arunca mrejele noastre, nu căutînd cu forțele noastre proprii, ci cu Cuvîntul Său”.

II. Misiune și dialog

a. Preliminarii

Trei factori de natură diferită tind să estompeze aspectul esențialmente personal al dialogului:

1. Organizarea întrunirilor (fără întâlnirea a cel puțin două persoane nu poate exista formă dialogică)
2. Reducerea religiei la un sistem de credincioși și nu la o pură teorie abstractă în afara realității vieții comunitare a oamenilor de diferite religii

3. Rolul de purtător de cuvânt a participanților (nu de puține ori purtătorul de cuvânt poate denatura, voit sau nu, dorința unanimă a comunității pe care el o reprezintă. De aceea este de dorit ca la întrunirile interreligioase să participe delegații, fiecare membru având, pe lângă opțiunea de grup, și păreri sau idei personale vis-à-vis de o anumită problemă discutată.

În dialogul interreligios nu e nevoie de tensiune între apartenența comunitară și libertatea individuală, deși unii atașează la aceasta din urmă o tradiție în plus prin zelul personal, “or, această noutate rezidă imediat în experiența personală a participanților, înainte de a se repercuta în comunitatea religioasă”. Un exemplu de dialog interreligios, care a eșuat datorită nerespectării condițiilor de mai sus, a avut loc în 1976 la Chambésy, dialogul purtat între musulmani și creștini.

b. Revelație, misiune și dialog

Misiune și dialog sunt două concepte teologice atât de complementare că este foarte dificil să le articulezi, cu toate acestea cuvântul misiune aparține literei din Sfânta Scriptură, în schimb cuvântul dialog nu-și găsește trimiterea în textul biblic.

a. Misiunea Bisericii și principiul de lectură a Scripturii

Nu de puține ori în Sfânta Scriptură realitățile istorice sunt înțelese în mod spiritual și realitățile spirituale sunt înțelese în mod istoric.

Sensul literal și spiritual al expunerii biblice ca operă a mântuirii, sunt rodul și expresia inteligenței credinței generațiilor de autori și cititori ai Bibliei, este o consecvență a dublei semnificații istorice și spirituale a realităților mântuirii.

Istoria și Duhul, în ceea ce privește Dumnezeu și omul, și în ceea ce privește Scriptura, îi avem ca autori ai Legământului. Interpretarea literală și spirituală a Sfintei Scripturi este un principiu anterior și interior actului de lectură teologică. Realitățile istorice au o profunzime, dar ele sunt înțelese și spiritual: *historica pneumaticôs*; și invers realitățile spirituale au apărut în devenire fiind înțelese și istoric: *pneumatika historihôs*.

Biblia, care conține Revelația mântuirii, conține de asemenea, în maniera sa, istoria lumii. Dând posibilitatea de a citi istoria lumii, în Biblie, și Biblia în relație cu istoria lumii, inteligența istorică și spirituală a realităților mântuirii, teologul catolic

Henri de Lubac înglobează problematica misiunii și a dialogului în interiorul problemei sensului literal și spiritual al Scripturii. Realitățile mântuirii despre care vorbește Scriptura, au în același timp și sens istoric și sens spiritual, au un loc între istoria sfântă și istoria universală; acest loc poate fi cunoscut de noi și pus în practică printr-o singură lucrare, prin misiune și dialog.

Misiunea și dialogul sunt singurele realități ale mântuirii care trebuie înțelese istoric și spiritual, ca toate celelalte realități ale mântuirii. Prin ele se atestă și provine desăvârșirea sensului istoric și spiritual al tuturor realizărilor soteriologice. Nu putem pătrunde în inteligența teologică a ceea ce înseamnă misiune și dialog, chiar dacă privim Biblia toată în manieră istorică și spirituală.

Cultura modernă, absolutizând metoda științei istorice pozitive, nu distinge singură, și riscă să separe Istoria de Duhul, ceea ce din punct de vedere teologic este imposibil. Același teolog catolic - Henri de Lubac - afirmă că: "Biblia care conține revelația mântuirii, conține deci, în maniera sa, istoria lumii. Se dau astfel condițiile posibilității unei teologii a misiunii și a dialogului, care vor să fie sufletul Bibliei. Departe de a fi depășită, reflexia sa se găsește azi în plină de actualitate".

b. Semnificația lecturii literare și spirituale a Bibliei în cadrul misiunii și dialogului interreligios

Mântuirea prin ea însăși este o realitate istorică și spirituală. Nimic nu se face în cadrul mântuirii fără spațiul temporal. Realitățile mântuirii, a Legii Vechi și a Legii Noi, contribuie la opera mântuirii istoriei omenirii întregi pentru că prezența lor este reală dar tranzitorie, și poartă în memoria lor propria geneză, anticipă sfârșitul timpului în eshaton.

Reprezentative pentru Vechiul și Noul Legământ sunt: profeția și taina sau sacramentul. În lungul șir al realităților mântuirii pe planul istoric enumerăm: cuvintele, evenimentele, instituțiile, persoanele, etc., înșiruite datorită structurii lor memorialistice. Ele unesc Istoria și Duhul, altfel nu pot exista cuvintele, nici evenimentele, nici instituțiile, ca realități soteriologice.

Fără Istorie, Duhul este fantomă, fără Duh, Istoria dispăre. Locul Istoriei și Duhului este astfel esențial menționat în actul credinței creștine. Conceptele biblice despre memorial sau despre figura exprimată în dimensiunea ei istorică și spirituală, constituie fundamentele misiunii creștine și a dialogului interreligios.

Atât Hristos, ca trimis al Tatălui (In. 5, 30), cât și Duhul ca trimis al Fiului Întrupat (In. 15, 26) prin iconomie devin și Ipostasuri istorice, intră în istorie dar sunt mereu deasupra ei (Fiul la Întrupare, Duhul în Biserică la Rusalii). “Hristos fiind persoană istorică, a fost mai mult decât om aparținător istoriei. El a fost și Dumnezeu mai presus de istorie, dar trăind în istorie. Și a săvârșit nu numai fapte pe care le săvârșesc oamenii obișnuiți și care sunt crezute cu ușurință, ci și minuni mai presus de forțele naturii, dar mai ales a înviat, fapt greu admis de omul obișnuit cu legea morții ireparabile sub care a căzut natura prin răul păcatului originar. Dar tocmai pentru a impune ca sigură Învierea Sa ca fapt istoric atât de greu admis, și-a ales 12 ucenici, care să dea mărturie credibilă despre Învierea, deci despre dumnezeirea Lui, manifestată prin toată viața Sa în istorie și prin umanitatea asumată de El”.

Rusaliele, ca cel de-al V-lea act al mântuirii obiective, corespunde întemeierii Bisericii în chip istoric-văzut. Trecuseră cincizeci de zile de la Învierea lui Hristos (Om adevărat și Dumnezeu adevărat) din morți. “Supremul act de putere al lui Hristos și ca om s-a arătat în trimiterea Duhului Sfânt peste Apostoli. Acum puterea deplină de care s-a umplut umanitatea lui Hristos s-a comunicat și Apostolilor și prin ei se comunică tuturor celor ce vor crede. Actul acesta iarăși n-a fost un act trăit în izolare de un singur ins. A fost trăit de toți Apostolii și într-un fel a fost trăit de Apostoli și de o mare mulțime de oameni. Căci auzindu-se vuietul pogorârii Duhului Sfânt și văzându-se limbile de foc mișcându-se peste capetele lor și auzind glasul lor vorbind cu o putere neobișnuită în toate limbile, s-au apropiat de Apostoli mulțime mare de oameni: Și făcându-se glasul acela, s-a adunat mulțimea și s-a minunat, căci îi auzea fiecare vorbind în limba sa (Fapt. 2, 6)”.

Așa s-a pus începutul istoric al lucrării misionare a Bisericii, “acțiune a creștinilor de a fi ascultați, în tot locul, după porunca lui Iisus (Fapt. 1, 8). Evanghelizarea lumii, începută prin Apostoli, a traversat secole prinzând forme variate (a remarca Fapt. 13, 3; 15, 39).

Secolul XIX a cunoscut o mai mare dezvoltare a misiunilor în totalitatea confesiunilor creștine. Această dezvoltare a făcut să apară dezavantajul scandalului divizării creștinilor” .

Credința biblică descoperă că Istoria este bogată. Biblia are în același timp și un sens literal și unul spiritual. Litera Bibliei sfinte face amintirea Istoriei mântuirii. Sensul literal sau istoric al Sfintei Scripturi este un memorial spiritual al mântuirii și doar unul

pur literal (Cel ce ne-a învrednicit să fim slujitori ai Noului Testament, nu ai literei, ci ai duhului; pentru că litera ucide, iar duhul face viu II.Cor.3, 6).

A rămâne doar la litera Scripturii, adică în planul strict istoric, înseamnă a păstra tablele de piatră ale Legii Vechi și toate închipuirile trupești și nu pe cele ale sufletului spiritual înduhovnicit. "Iudeii de pe timpul lui Moise, pentru că erau mai puțin pricepuți și greu de stăpânit, aveau nevoie de închipuiri trupești, cum au fost de pildă: pustia, muntele, fumul... Apostolii (la Rusalii) însă pentru că erau pătrunzători la minte și ascultători, pentru că depășiseră cele trupești, nu aveau nevoie de nici una din acestea. Plăcile pe care au fost scrise acum cuvintele Duhului au fost cu mult mai bune, iar faptele mai minunate. Apostolii nu se coborau din munte, purtând, ca Moise, în inimi table de piatră, ci purtând în sufletul lor Duhul cel Sfânt; erau o visterie și un izvor de învățături, de harisme și de toate bunătățile; prin harul Duhului, erau, pretutindeni pe unde mergeau, cărți și legi însuflețite. Așa au atras la credință pe cele trei mii de suflete, așa pe cele cinci mii de suflete, așa popoarele lumii, pentru că prin limba lor vorbea Dumnezeu cu toți cei ce se apropiau de ei".

Multe dificultăți pentru a trăi și a înțelege mesajul misionar al Bisericii vor fi rezolvate dacă se vor uni fără confundare, separare, cele două sensuri – literal și spiritual sau istoric și duhovnicesc (metaistoric) – ale Scripturii, tocmai pentru a-i da șansa Bibliei de a se reflecta în totalitatea dimensiunilor sale istorice și spirituale, și prin ea Biserica.

Pentru a construi - din punct de vedere misionar - o eclesiologie, în dimensiunea sa spirituală, este mult mai precis și mai clar, mai biblic și mai teologic, ca să recurgem la cuplul de concepte eclesiologice: vizibil și invizibil. Acest cuplu de noțiuni eclesiale a incomodat pe reformatori și pe cei ce au dialogat cu ei pentru a înțelege doctrina Bisericii. Pentru a înțelege dubla natură a Bisericii, putem aduce înaintea misterul Cuvântului Întrupat.

Într-adevăr acest cuplu eclesiologic – văzut și nevăzut – prin conceptele limitate și prin contrarietatea termenilor săi, creează pentru reformatori o tensiune opozantă în ontologia Bisericii, care, după ei, rămâne exclusiv statică datorită profundului său caracter istoric-văzut, iar dinamică doar în ceea ce nu se vede (adevărată Biserica este nevăzută). Deci ca dimensiune spirituală Biserica semnifică precis efectuarea și recapitularea dinamică a ceea ce pregătește Istoria mântuirii, prin începutul său și consumarea sa, prin depășirea și confirmarea eternă și deja dată în sămânța ei

temporală. Biserica este mereu nouă pentru că membrii ei caută permanent înnoirea vieții (Rom. 6, 4), a Duhului (Rom. 7, 6) și a minții (Rom. 12, 2).

Lectura literală și spirituală a Scripturii permite manifestarea unitar-istorică a planului divin în lucrare (acțiune). Diferitele faze ale înnoirii Bisericii, până la sfârșitul veacurilor, vor fi distincte din punct de vedere istoric datorită intenției și intervenției Duhului Sfânt. Opera Duhului, în fiecare din aceste momente istorice, face adevărate împărțiri dumnezeiești și îndumnezeitoare ale mântuirii (ex. purificare, iluminare, desăvârșire), dar care sunt una, pentru că totul este privit ca distinct din punct de vedere istoric.

Trebuie interpretat că ceea ce este descoperit și efectuat în fiecare din noi, se va face la lumina aceea în care Hristos a descoperit și efectuat în Duhul Sfânt, plenitudinea istoriei, dar fără a anticipa despre istoria planului divin mântuitor. Plinirea vremii (Gal. 4, 4) confirmă și descoperă intenția divină ca lucrare în istorie, adevărul umbrei care anunță venirea Sa (Lc. 1, 35; Col. 3, 16).

Plenitudinea planului divin luminează istoria de-a lungul dezvoltării sale; istoria planului divin anunță bogăția desăvârșirii sale. Una și alta sunt lumini necesare pentru inteligența teologică a misiunii Bisericii, fructul plinirii vremii. Noi citim (în Biblie) începutul istoriei Vechiului Legământ în lumina celui Nou, apoi desfășurăm ceea ce este noua Lege ca desăvârșirea celei vechi.

În dialogul monoteist-interreligios, se va pleca așadar de la litera Scripturii Vechiului Legământ, recunoscut și interpretat în Duhul plenitudinii vremii (Lc. 24, 45).

c. DIALOGUL ECUMENIC

Dialogul ecumenic este acel dialog care se instaurează între creștinii diverselor Biserici sau comunități, și care trebuie să urmeze legile dialogului de tip constructiv:

a. să fie bazat pe reciprocitate. Fiecare ascultă și răspunde, caută să înțeleagă și caută să se facă înțeles în același timp; întreabă și se lasă întrebat, se angajează pe sine și primește pe celălalt la cuvântul unei situații, a unei cercetări, a unei acțiuni, cu scopul de a avansa împreună către o mai mare comunitate vie

b. să promoveze angajamentul comun. Fiecare dintre interlocutori este disponibil de a pune mereu la punct ideile sale, manierele de a fi și a gândi, dacă se dovedește că e condus de adevăr

c. în dialogul ecumenic, creștinii se pregătesc prin rugăciune, printr-o ascultare comună a Cuvântului lui Dumnezeu în Duhul Sfânt, Duhul Adevărului, învățând să progreseze împreună prin participarea la misterul lui Hristos și al Bisericii Sale (Ex. Taine, cateheze, liturghie, viață curată). Ei vor învăța de asemenea să mărturisească împreună misiunea încredințată prin Hristos Bisericii Sale, înaintea tuturor neamurilor, mărturia fiind absolut necesară pentru a credința tuturor.

d. lumea angajată în dialog pune aceleași probleme în discuție. Dialogul ecumenic ne va permite ca toți să asculte și să înțeleagă problemele, și să descopere că Dumnezeu este Cel care înmoaie sufletele în vederea slujirii și pentru vestirea Evangheliei în lume.

e. prin sine dialogul ecumenic nu e suficient ca să realizeze plenitudinea unității voite de Hristos, dar această unitate stă în gândurile și aspirațiile interlocutorilor. Dorința lor constituie darul suprem al lui Dumnezeu, dar care Îl va acorda în maniera și la vremea socotită de El.

d. Dialogul interreligios

Mizele dialogului interreligios sunt:

1. înțelegerea
2. cooperarea
3. mărturia
4. adevărul

Aceste 4 mize ale dialogului corespund de fapt și reprezintă în același timp și fondul a 4 dimensiuni sau aspecte esențiale a vieții religioase:

1. înțelegerea (priceperea) ideilor și doctrinelor
2. cooperarea în angajamentul etic și social
3. mărturisirea credinței și a vieții comunitare
4. căutarea adevărului în experiența religioasă

1. Înțelegerea este cheia tuturor formelor de dialog, religios sau nu. Acest tip de dialog – interreligios – nu e posibil fără o voință declarată de a înțelege partenerul.

2. Cooperarea se înscrie pe un fond de coexistență armonioasă, ea poate fi un rezultat al dialogului sau un opus – în prealabil – al lui. Cooperarea interreligioasă cunoaște două aspecte principale: colaborarea între comunitățile religioase care pot lua

forme diverse, pe baza cărora vor putea să intre în viața socială, și, apărarea libertății religioase împreună cu realizarea proiectelor comune și armonizarea coexistenței (problemele căsătoriilor mixte sau a convertirilor) sau invitația reciprocă la slujbele religioase.

3. Mărturia este miză fundamentală a dialogului interreligios, având în vedere faptul că toate tradițiile religioase sunt animate de un imperativ misionar și de ideea de convertire.

Tipuri de dialog

Dialogurile teologice pot fi catalogate în:

1. dialoguri intrareligioase
2. interconfesionale
3. intercomunitare
4. interreligioase

Dialogul în esența sa este un efort de ascultare reciprocă, de a asculta pentru a înțelege. Înțelegerea este recompensa acestui efort. "Dialogul interconfesional este dialogul care își ia originea dintr-o confesiune de credință, deschisă spre o chemare la credință unică. Presupune înțelegere, voință sinceră de colaborare, să fie fără confruntări alimentate de surse polemice și apologetice. Pentru a se realiza acest tip de dialog, trebuie eliminat exclusivismul".

Cei implicați în dialogul interreligios pot aparține diverselor tradiții și credințe religioase: hinduism, budhism, iudaism, mahomedanism.

În hinduism nu este o unitate nici doctrinară, nici practico-cultică, ci doar o apropiere de cadrele etnice și culturale. Brahman este realitatea supremă, atman este permanența sinelui, samsara este ciclul de reîncarnări tributar legii meritelor și nemeritelor acumulate (karma) și mukti este scopul final al eliberării. Hinduismul este deci o mare absorbție de mituri și rituri. "Într-o epocă mai recentă, renașterea hindusă este atașată de a reinterpretă persoana și mesajul lui Iisus Hristos".

Creștinul nu se face hindus sau budhist, și nici invers, dar se caută integrare sub spiritul credinței proprii. Și pentru hindus Dumnezeu este adevărul fundamental, și iubire, izvor de lumină și viață.

“Revoluția” dialogului interreligios

1. La această oră, când totul devine dialog în ordinea comunicării, este necesar – mai mult ca oricând – de a se indica tot ceea ce nu este dialog, și în domeniul religios și în celelalte domenii ale vieții.

2. Dialogul interreligios este fundamental alcătuit pe un schimb de cuvinte și o ascultare reciprocă care angajează pe picior de egalitate credincioșii diferitelor tradiții religioase.

3. Dialogul interreligios nu se confundă nici cu studiul comparat al religiilor, care presupune poziție neutră de observare exterioară, nici cu o teologie a religiilor, rodul unei reflexii angajate în mod confesional.

4. Din experiența dialogului interreligios decurge o apropiere dialogică a credinței credincioșilor, complementară altor apropieri universitare a fenomenului religios: istorică, antropologică, sociologică, psihologică și fenomenologică.

5. După o lungă perioadă de tentative punctuale sau nerodnice, asistăm în anii '70 la o veritabilă explozie a dialogului interreligios, la nivel internațional atât bilateral cât și multilateral.

6. Mai puțin spectaculos și mult mai realist, un dialog de bază sau local se dezvoltă peste tot în lume, acolo unde comunitățile religioase diferite coexistă în același oraș sau în aceeași regiune.

7. Dezvoltarea contemporană a dialogului, în special la nivel internațional, este locul direct de existența agențiilor internaționale de dialog interreligios, agenții mai vechi sau recente.

8. De la Parlamentul Mondial al religiilor din Chicago (1893) și până în zilele noastre, dialogul interreligios – atât sub plan local cât și internațional – este pomenit mai mult sub aspectul inițiativelor creștine și occidentale.

9. Condițiile necesare și suficiente, de adeziune la acest tip de dialog sunt:

- a. stabilirea unei relații personale
- b. identificare unei baze comune
- c. recunoașterea dreptului la diferență
- d. voință în angajament și deschidere

- e. problema adevărului
- 10. Dacă esența dialogului interreligios este una, manifestările sale istorice sunt multiple
- 11. Dialogul este impus din exterior sub presiunea schimbărilor lumii contemporane
- 12. Implicând pluralitatea religiilor, dialogul este locul de schimb radical, de model, înțelegere de sine, univers religios, etc.
- 13. Se caută noi modele religioase, se face apel la pluralism înscris sub fondul unei crize spirituale profunde.
- 14. Este rezultatul dezvoltării mijloacelor de comunicare, credincioșii din întreaga lume intră în legătură cu noi și noi religii.
- 15. Este rezultatul generalizării pluralismului social, cultural, ideologic și religios; este o tendință și pretenție de monopol asupra Adevărului.
- 16. Lumea pluralistă impune o relație dialogică ce suferă de polaritate.
- 17. Dialogul interreligios dă o nouă definiție raportului dintre absolut și relativ, deplasarea – ca realitate – de la absolut la sfera umană.
- 18. Pentru a fi rodnic în acest dialog se cere diferențierea între adeziune și angajament personal și dinamic.
- 19. Prin dialogul interreligios credința este revăzută, corectată, lucru nerealizabil în familie sau societate.
- 20. Acest tip de dialog aduce schimb de perspective; accentul cade pe sistemul persoanei, manifestărilor exterioare (texte, doctrine, rituri), pe realitatea interioară, pe istoria de actualitate, pe definiția teoretică a recunoașterii directe.

Critica dialogului interreligios

- 1. Angajează un număr mic de credincioși, are durată medie și mică.
- 2. Va deschide poarta relativismului religios, incompatibil cu adevărul necondiționat al credinței căreia i se consacră toată viața bărbați și femei, și pentru care nu ezită să moară.
- 3. Duce la sincretism – sub o formă sau alta – are pretenția purității și unicității credinței și doctrinei religioase.

4. Pentru un anumit număr de credincioși, dialogul interreligios trădează angajamentul evanghelizării care face parte din dinamica Bisericii și poartă amprenta convertirii prin predica misionară.

5. Pentru credinciosul necreștin acest dialog e considerat drept o superstiție a creștinilor.

6. Din punctul de vedere a hindușilor, dialogul interreligios ține de aspectul doctrinal și instituționalizat al vieții religioase.

7. Datorită faptului că pune accentul pe cuvânt și pe cuvântul inteligibil, pentru budhiști este insuficient, ei au în plus meditația.

8. Se poate opri la bariera incomunicabilității unor credințe în viziunea cărora a crede e ceva de domeniul inefabilului divin.

9. Poate crea impas asupra convertirii și a activității misionare.

10. Este dificil de a-l aborda cu mahomedanii.

Perspectivile dialogului

1. să invite la masa discuțiilor orice tradiție, să se situeze la nivel egal cu celelalte

2. să se bazeze pe principiul reciprocității și egalității

3. să dea posibilitatea discutării despre Revelație

4. să redefiniească noțiunile de unic și universal

5. să de cadre confesionale și un nou orizont spiritual pentru lumea de azi

6. să incite teologi, tradiții care vor vorbi despre Dumnezeu ca realitate ultimă și insondabilă

7. să dea două posibilități credincioșilor, ca aceștia să poate alege între a fi solidari și solitari

8. să combată prozelitismul și sincretismul

9. cei implicați să fie posesori și apărători ai adevărului

10. să transforme pe omul secularizat în partizanul lui Dumnezeu, să țină o doctrină morală, o practică religioasă, iar sub raportul cu alți credincioși să caute Absolutul, să recunoască lumea și finalitatea ei.

Teologia creștină a pluralismului religios

Creștinii și membrii altor religii participă împreună la realizarea Împărăției lui Dumnezeu, și sunt destinați de a edifica împreună cursul istoriei până la plenitudinea eshatologică, fiind co-membri și împreună-constructori cu Dumnezeu ai Împărăției Sale pe pământ.

Împărăția lui Dumnezeu este centrul vieții și misiunii lui Iisus, mesajul și acțiunea Sa. Împărăția era pentru Hristos istoric, ultima realitate veritabilă; Biserica Lui este datoare de a prelungi misiunea lui Hristos în ceea ce privește Împărăția cerurilor.

Anunțarea, sau vestirea Evangheliei, este identică cu anunțarea sau vestirea Împărăției lui Dumnezeu care se apropie: După ce Ioan a fost prins, Iisus a venit în Galileea, propovăduind Evanghelia împărăției lui Dumnezeu, și zicând: S-a împlinit vremea și s-a apropiat împărăția lui Dumnezeu. Pocăiți-vă și credeți în Evanghelie (Mc. 1, 14-15). La fel și după Înviere, Împărăția lui Dumnezeu rămâne strâns legată de Evanghelie și transpusă în același timp misterului pascal: Mergeți în toată lumea și propovăduiți Evanghelia la toată făptura (Mc. 16, 15).

În acest sens, termenul de evanghelizare trebuie să substituie locul celui de misiune. Evanghelizarea, sau misiunea evanghelizatoare a Bisericii, se referă la misiunea Bisericii în întregimea sa, fiind un fapt constituit din diverse elemente. "Împărăția lui Dumnezeu este orizontul întregii activități misionare, iar Biserica este taina Împărăției".

În cadrul noțiunii de dialog trebuie făcută o distincție între dialogul ca atitudine sau spirit, și dialogul ca element distinct al misiunii evanghelizatoare a Bisericii.

Spiritul dialogului se referă la o atitudine de respect și prietenie. În cadrul dialogului interreligios, evanghelizarea și dialogul slujesc împreună ca puncte pozitive și constructive, în același timp, în raport cu persoanele și comunitățile diversilor credincioși, pentru a se cunoaște și îmbogăți unul pe altul, totul în ascultarea adevărului și respectându-se libertatea fiecăruia. Dialogul interreligios implică mărturisirea credinței și aprofundarea convingerilor religioase respective.

Pentru creștini dialogul interreligios înseamnă evanghelizare, aceasta bazându-se pe unitatea radicală a tuturor oamenilor ce provine în urma actului creator: Cuvântul era Lumina cea adevărată care luminează pe tot omul, care vine în lume (In. 1, 9).

“Diferențele (dintre religii) sunt un element mai puțin important în raport cu unitatea care, contrar, este radicală, fundamentală și determinată”.

Unitatea fundamentală a tuturor oamenilor este bazată pe misterul mântuirii universale în Hristos. În dialogul interreligios se introduc toate forțele teologico-spirituale: evanghelizarea, rugăciunea, și relația dialogică. Această formă de dialog face parte integrantă din misiunea de evanghelizare a Bisericii.

În anul 1987 s-a eliberat un document catolic de către Secretariatul pentru necreștini, intitulat Dialog și misiune, document care enumeră 5 elemente principale a realității unitare, complexe și articulate, în cadrul misiunii de evanghelizare a Bisericii:

1. Misiunea este realizată prin simpla prezență și mărturisire eficace a vieții creștine; noi purtăm acest tezaur în vase de argilă: Și avem comoara aceasta în vase de lut, ca să se învedereze că puterea covârșitoare este a lui Dumnezeu și nu de la noi (II Cor. 4, 7).

2. Angajamentul efectiv în serviciul oamenilor, coincide cu acțiunea pentru promovarea socială, pentru lupta contra sărăciei și a structurilor care o favorizează.

3. În cadrul vieții liturgice este neaparată nevoie de rugăciune și contemplație, ambele mărturisind elocvent relația vie și eliberatoare cu Dumnezeu Cel viu, pe care noi o numim Împărăția Sa: Și stăruiau în învățătura apostolilor și în împărtășire, în frângerea pâinii și în rugăciuni (Fapt. 2, 42).

4. Dialogul interreligios este normativ pentru căutarea adevărului și pentru colaborarea credincioșilor în lucrările de interes comun.

5. Propovăduirea și cateheza despre Vestea cea nouă, aprofundează repercusiunile lor asupra vieții și culturii tuturor popoarelor.

Toate aceste elemente intră în cadrul misiunii chiar dacă lista lor nu este completă. Prin prisma lor evanghelizarea apare ca proces dinamic, iar propovăduirea (kerigma) și cateheza (didache) drept elementele componente ale vieții liturgice.

În cadrul dialogului interreligios ordinea propusă a elementelor misionare ar putea fi următoarea: prezența părților de dialog, serviciul sau implicarea profundă și sinceră în situațiile date, kerigma și partea sacramentală; ultimele două depinzând în mod direct de latura eclesială, care după versiunea mai tradițională constituie evanghelizarea.

Dialogul este o sarcină specifică evanghelizării și este inserat în dinamismul global al misiunii Bisericii.

Dialogul interreligios poate lua următoarele forme:

1. dialogul vieții, pentru că deschide toate posibilitățile și le face accesibile
2. dialogul ca angajament comun al operelor de justiție și libertate umană
3. dialogul intelectual sau al specialiștilor care se angajează în schimbarea patrimoniului religios respectiv, și are în vedere promovarea comuniunii și fraternității
4. dialogul despre partajul experiențelor religioase ce cuprinde rugăciunea și contemplarea Absolutului comun

Prima formă de evanghelizare este mărturia, a doua este vestirea lui Hristos ca Fiu a lui Dumnezeu întrupat, fără pretenția de prozelitism și de formare a comunităților creștine botezate. Succesiunea organică este următoarea: mărturia, vestirea, convertirea, sacramentalitatea baptismală și statornicia și creșterea în cadrul Bisericii.

Prin forța evanghelizării și a extensiunii misionare se constituie rapid comunități eclesiale de bază care vor urmări culturalizarea cu mesaj evanghelic diversele culturi.

Punctele fundamentale ale dialogului interreligios sunt:

1. dialog și evanghelizare
2. dialog și proclamare
3. ținta sau scopul dialogului

Metoda folosită în dialogul interreligios este cea comparativă prin care se va vedea ce au în comun religiile implicate în dialog, apoi se va promova unitatea lor de relație care va duce la o convergență istorică și eshatologică. Dialogul interreligios contribuie la constituirea Împărăției lui Dumnezeu în istorie care rămâne orientată către plenitudinea eshatologică la sfârșitul veacurilor (Apoc.1, 8).

Pluralism și pluralitate

Pluralismul religios este inevitabil atât sub plan cultural în general, din cauza extraordinarei diversități a realității spirituale și de teama multiplelor ideologii

religioase cât din cauza credințelor parțiale socotite ca subordonate credințelor marcante la nivelul mondial.

O altă piedică o constituie multiplicitatea de aspecte și expresii specifice unor religii și care sunt aparent ireductibile la unitate. În realitate, sensul pluralismului religios este de netăgăduit, nu se poate reduce la concepția globală despre religie și nici nu acceptă gândirea global-spirituală.

Este adevărat că pluralismul religios are diverse puncte de vedere, dar toate sunt parțiale, respectiv toate contradictorii între ele. Recomandabil este să vedem fecunditatea lor ca imagine vie; pluralitatea nu poate fi dobândită în unitatea sa, ci în diversitate negându-se concomitent teoria ramurilor în ceea ce privește paleta coloristic-religioasă.

Pluralismul religios poate fi prilej de îndoială, când se face referire la unitatea esențială a lucrurilor, dar el se afirmă și ca stadiu care reflectă incapacitatea actuală de a gândi unitar lucrurile.

Pluralismul religios și cultural, ca ideologie, a fost promovat în Evul Mediu, mai mult din punct de vedere cultural, dar și în secolul XIX și XX prin latura monist-positivistă a filosofiei idealiste. Din punct de vedere teologic monismul nu a existat niciodată în Biserică, pentru că Biserica este datoare de a medita la pluralismul teologic și la diviziunea creștină cu cea mai mare responsabilitate.

Aplicarea dialogului interreligios

Biserica Ortodoxă a privit mereu unitatea culturală ca unitate eclesială, chiar dacă în istoria ei balanța a înclinat mai mult sau mai puțin asupra uneia dintre laturi. Idealul Bisericii, în ceea ce privește acest raport, ar fi titulatura de cultură eclesială și eclesiologie culturală. "Pluralismul, nu este ceva nou, dar are azi are un caracter dominant mai ales în Occident".

Latura cea mai periculoasă a pluralismului religios este cea dualistă, care implică și vede doar două sisteme - sau gândiri religioase - ca a fi adevărate, de unde reacțiile adverse între ele și tensiunea demonică care relativizează adevărul împărțindu-l.

Complexitatea pluralismului poate naște – ca element pozitiv – creativitatea, face piese din bucăți, ceea ce e contrar sistemului unitar.

Dualismul sus menționat are această putere de a distruge chiar și creativitatea care pare cea mai fecundă parte în cadrul unității.

Dualismul distruge creativitatea din pluralism pentru că așează două laturi în permanentă contradicție. “Sistemului unitar care este închis, i se opune sistemul dualist-pluralist închis, dar niciodată ultimul nu-l poate atinge pe primul. Unul și celălalt nefiind depășite decât prin al treilea care promovează o credință unitară și deschisă”.